Josef K a v k a (Praha)

ORONYMICKÁ NEDOROZUMĚNÍ NA ČESKÝCH MAPÁCH

Během své dlouholeté geologické praxe jsem měl možnost setkat se s několika oronymickými „lapsy“. Tři z nich však stojí za mimořádnou pozornost.

1. „Klonk“. Jak píše Chlupáč (1988), příkrý sráz u Suchomast vstoupil do historie geologických věd r. 1972, kdy byl zvolen světovým standardním profilem (stratotypem) mezi silurem a devonem a stal se tak vůbec jedním ze světově nejvýznamnějších geologických odkryvů.

Kdyby se však byli kartografové včas zeptali suchomastského občana, věrného kupodivu pradávné tradici, byli by se dověděli, že jde o *Klouk*. J. Malenínská (1995, s. 277) upozorňuje, že mytební činnost byla v toponymii častým podnětem pro vytvoření názvu, např. Velké Paseky, Mýtina. K tomu dodávám, že horopisných názvů souvisících se slovesem *klučiti* (Machek, 1968, s. 260) je řada. V Brdech existuje zdrobnělina Klouček, v Českém středohoří znělcový kopec Holý Kluk atd. Lapsus „Klonk“ patří zřejmě do téže kategorie jako otec Kondelík namísto původního Koudelíka…

2. *Velký obr*, též *Obří vrch*, je nesprávně počeštěný německý název znělcového kopce Hohe Riese jz. od Lukova v Českém středohoří. Nesmyslnost překladu bije do očí při pohledu na mapu: výška 600 m ve srovnání s blízkými horami Kletečnou (706 m) a Milešovkou (837 m) nepůsobí zrovna „obrovitě“. Omyl nastal už v přívlastku: německé *hohe* neznamená ‚velká‘, nýbrž ‚vysoká‘. Co je však u tohoto kopce vysokého? *Die Riese* je totiž ‚smyk‘, nikoli ‚obr‘. Podíváme-li se např. do encyklopedie Der Grosse Brockhaus (1933), zjistíme, že femininum *Riese* je odvozeno od slovesa *rīsan* = fallen (ahd., tj. althochdeutsch). Jde tedy o Rutsche, Gleitbahn, Laasse“ čili „an den Berghängen angelegte Rinne, in der das geschlagene Holz von selbst hinabgleitet“. Naopak, kdybychom měli „velkého obra“ přeložit nazpět do němčiny, musilo by originální jméno znít Grosser Riese. Překladatel pro potřeby kartografické postrádal patřičnou kvalifikaci, ale to asi sotva zabrání opakování omylu při dalších a dalších redakcích map Českého středohoří.

[**P.r.:** K orografickému objektu Velký Obr t. Obří vrch: V materiálech III. vojenského mapování je uveden název Grosser Riese. V I. mapování je pro tento vrch doložen název Hohe Riese. Výklad z apelativa e Riese ‚smyk‘ je jistě nemálo pravděpodobný (dosud na severním svahu Velkého Obra existuje komplex lesů). Přikládám kresbu tohoto zařízení používaného v Bavorsku k těžbě dřeva; je zachyceno na německých internetových stránkách http://de.wikipedia.org/wiki/Riese_(Holz). Zcela jednoznačný však tento výklad není. Ve spojení Hohe Riese není zcela zřejmé, že apelativum je ženského rodu. Na mapách můžeme najít kupř. podoby Lange Berg z původního Der lange Berg, Hohe Stein z původního Der hohe Stein. – Velký Obr je

charakterizován jako „mocný znělcový výlev v hradišťanském masivu“. Hradišťany (752 m) jsou druhou nejvyšší kótou Českého středohoří, vrcholovou částí čedičovo-znělcového masivu uprostřed rozsáhlých lesů. Je ale pravdou, že svou výškou 600 m není Velký Obr v hradišťanském masivu mimořádný, zato jistě působí impozantně svou celkovou mohutností. Domnívám se, že se toto oronymum řadí k těm, jejichž interpretace není zcela jednoznačná. – Ma]

3. „Panská skála“ (595 m) jv. od Kamenického Šenova, je na geologické mapě Hibschově (1927) správně označena jako Gehörnhaus, tj. Rohatý dům. Autor píše na s. 62: „Der Volksmund bezeichnet im Kartengebiete kahl emporragende Felsen mit Gehörn. Der Name Gehörnhaus ist an den topogr. Karten veranstaltet zu Herrenhaus.“

Mezi geology známý jev kolonace, tj. sloupové odlučnosti při chladnutí čedičových láv, působil na původní německé obyvatele jako dům opatřený rohy. Jenže němečtí kartografové pak vyšli ze zkomolené výslovnosti a čeští to otrocky přejali a navíc si předělali dům na skálu, která ovšem s tehdejším panstvem nic společného neměla. Teď se však té skále všeobecně říká Varhany.

Literatura

J. Hibsch, Erläuterungen zur geologischen Karte der Umgebung von Böhm. Kamnitz,

Prag 1927.
I. Chlupáč, Geologické zajímavosti pražského okolí, Praha 1988.
V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1968.
J. Malenínská, Oronymie Čech. In: L. Olivová-Nezbedová, M. Knappová – J. Malenínská – J. Matúšová, Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest, Praha 1995, s. 244 – 284.

Summary

Oronymic Misunderstanding on Czech Maps

The author points outs several Czech oronyms whose form is incorrect on contemporary maps. The right form of the oronym *Klonk* found on the maps should be *Klouk* (this form is connected with the verb *klučit* ‚stub, clear'). The oronym *Velký Obr* is understood as a wrong translation of German *Hohe Riese*; *Riese* is interpreted as ‚timber slide' by the author. The oronym *Panská skála* is a similar case of a wrong translation.